

TELEVİZYON-EDEBİYAT İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA EZEL DİZİSİ

Can ŞEN¹

Özet

Yirminci yüzyılda icat edilen ve teknolojik gelişmelerle birlikte özellikle son çeyrek asırda yaygınlaşarak gündelik hayatın önemli bir unsuru olan televizyonun sosyal ve kültürel etkileri araştırmacılar/düşünürler tarafından irdelenmektedir. Televizyonun bilhassa kitap okuma alışkanlığına ve bununla bağlantılı olarak edebiyata/kültüre zarar verdiği düşünülmektedir. Bir noktada olumsuz bir gerçek olarak karşımıza çıkan bu durumun yanında televizyon kanallarında oranca az olsa da edebiyat/sanat içerikli, okumayı teşvik edici yayınlar da yapılmaktadır.

Makalemizde bu bağlamda Türk televizyon kanallarında 2009-2011 yılları arasında iki sezon hâlinde yayınlanan Ezel dizisini ele alacağız. Televizyonun eğlence içerikli yayınlarla izleyicileri kitap okumaktan uzaklaştırmasının aksine Ezel dizisi içerdiği edebî göndermelerle ve kitap okuma vurgusuyla genel televizyon yayınlarından ayrı bir yerde durmaktadır. Makalemizde dizinin bu özelliğini belirginleştirmek için dizide edebiyat eserlerine ve kitaplara yapılan göndermeleri ele alacağız.

Anahtar Kelimeler: *Televizyon, televizyon yayıncılığı, Ezel, dizi, edebiyat, kitap, kitap okuma alışkanlığı.*

EZEL SERIES IN CONTEXT OF TELEVISION-LITERATURE RELATION

Abstract

Social and cultural effects of television that is invented in 20th century and became important element of daily life by spreading with technological developments especially in last quarter-century would be examined by researchers and philosophers. More particularly, it is thought that television damages the reading book habit and directly literature/culture. In a point, addition to this situation which confronts with us as a negative reality; literature/art thematic, promotive to read book broadcasts are also done in television channels even if they are little in percentage.

In this article, we approach to Ezel series which is featured in Turkish television channels between 2009-2011 years as two seasons. In contrast to television detracts watchers from reading book via fun contented broadcasts; Ezel series stands in a different point from general television broadcasts by literature adscription and reading book emphasis. In our article, we would approach to literature artworks and book adscriptions in series to make this feature of series explicit.

Keywords: *Television, television broadcasting, Ezel, series, literature, book, book reading habit.*

¹ Okt. Dr., Bartın Üniversitesi, Rektörlük, Türk Dili Bölümü, cansen20@gmail.com.

1- GİRİŞ

Yirminci yüzyılın buluşları arasında yer alan televizyonun ilk düzenli yayınları 1936'da İngiltere'de başlamıştır (Aziz 1981: 14). Bu tarihten sonra tüm dünyaya hızla yayılan ve teknolojik ilerlemelerle geliştirilen televizyon ülkemize ise 1950'li yıllarda girmiş, ülkemizde ilk yayın İstanbul Teknik Üniversitesi Televizyonu tarafından 1952'de yapılmıştır (Aziz 1981: 129). Ardından 1964'te Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) kurulmuş ve TRT'nin televizyon yayınları haftada üç gün olmak üzere 1968'de başlamıştır. Zaman içerisinde hem TRT'nin yayın süresi artmış hem de TRT farklı kanallarla yayın ağını genişletmiştir. 1990'lardan itibaren ise özel televizyon kanalları da ülkemizde yayın yapmaya başlamışlardır (Özdemir 2012: 283-285).

Televizyon yayıncılığına genel olarak bakıldığında televizyonun özellikle bazı türler üzerinden yayın yaptığı görülür. Bunlar haberler, film ve diziler, belgeseller, eğlence programları (yarışma ve şovlar), reklamlardır (Aytaç 2005: 138-150). Bunların arasında diziler, televizyonun temel estetik kategorisi olarak kabul edilir (Aytaç 2005: 73).

Bu makalemizde televizyon-edebiyat ilişkisi bağlamında Türk televizyon kanallarında 2009-2011 yılları arasında iki sezon, yetmiş bir bölüm olarak yayınlanan *Ezel* dizisini ele alacağız. Ay Yapım tarafından hazırlanan, yönetmeliğini Uluç Bayraktar'ın, senaristliğini Kerem Deren ve Pınar Bulut'un yaptığı, müziklerini Toygar Işıklı'nın bestelediği dizide Tuncel Kurtiz (Ramiz Karaeski), Haluk Bilginer (Kenan Birkan), Kenan İmirzalıoğlu (Ezel), Cansu Dere (Eyşan), Barış Falay (Kerpeten Ali), Yiğit Özşener (Cengiz) gibi önemli isimler rol almıştır. Senaryosu, oyuncuların rollerindeki başarıları, çekimleri ve müzikleri ile büyük beğeni kazanan ve ses getiren dizi 2010 yılında verilen "İsmail Cem Televizyon Ödülleri"nde aday gösterildiği on dört daldan dokuz ödül alarak büyük bir başarı elde etmiştir. Türkiye haricinde çeşitli dünya ülkelerinde de yayınlanan dizi bu ülkelerde de beğenilerek izlenmiştir.²

Ömer'in sevgilisi Eyşan ve arkadaşları Kerpeten Ali ile Cengiz tarafından ihanete uğraması, hapse düşmesi ve burada tanıştığı Ramiz Dayı (Karaeski) sayesinde Ezel'e dönüşerek intikam almaya çalışmasının işlendiği *Ezel* dizisi televizyon yayıncılığı açısından gösterdiği başarıların yanı sıra televizyon-edebiyat ilişkisi açısından da incelenmeye değer özelliklere sahiptir. Özellikle Tuncel Kurtiz'in (1936-2013) dizide Ramiz Karaeski rolünde kitap okuyan/okutan, edebî göndermeler yapan bir kabadayı olarak yer alması diziyi edebî açıdan zenginleştirmiştir. Çalışmamızda televizyon-edebiyat ilişkisine genel olarak değindikten sonra *Ezel*'in edebiyatla ilişkisini iki başlık altında ele alacağız.

2- Televizyon-Edebiyat İlişkisinin Türkiye'deki Durumuna Kısa Bir Bakış

Bir kitle iletişim aracı olan televizyonun temel işlevleri "haber verme, eğitim, eğlendirme, tanıtım (reklam), ikna etme (inandırma)" şeklinde belirlenmiştir (Aziz 1981: 51). Bununla birlikte zaman içerisinde özel televizyon

² Diziyile ilgili bilgiler [https://www.wikizero.com/tr/Ezel_\(dizi\)](https://www.wikizero.com/tr/Ezel_(dizi)) adresinden alınmıştır (erişim tarihi: 02/12/2017).

kanallarının artması ve televizyon yayıncılığında ciddi bir gelir elde edilmesi televizyonun bu işlevleri arasında “eğlendirme”nin daha ön plana çıkmasına yol açmıştır:

“Çok kısa bir sürede; televizyon enformasyon aracı olması yanında, eğlence aracına dönüşmüştür. Hatta en ucuz ve en zahmetsiz eğlence aracı olduğunu da söylemek, abartılı olmayacaktır. Bu özelliği nedeniyle televizyon, alt gelir gruplarının, özellikle emekçi kesimin vazgeçilmez durumuna dönüşmüştür. (...)” (Kasap 2005: XI)

Bunun bir neticesi olarak televizyon seyretmenin kolaylığı ve kitap/dergi vs. okumaya nazaran herhangi bir yeterlilik gerektirmemesinin de etkisiyle televizyonun yaygınlaşmasının yazılı eserlerin geleceğini tartışılır bir duruma soktuğu düşüncesi ortaya çıkmıştır (Aytaç 2005: 11). Buna rağmen yine de “(...) *kitaptan yararlanmayı bilen kitle, onun erdemlerini televizyonunkilere tercih etmiş, televizyondan bazı programları seçerek izlemenin ötesinde fazla bir şey beklemez olmuştur.*” (Aytaç 2005: 19)

Televizyon-edebiyat ilişkisi ise 1970’lerde gündeme gelmiş ve giderek büyüyen bir ilgi alanı olmuştur (Aytaç 2005: 22). Bu noktada özellikle edebiyat eserlerinden uyarlanan film ve dizilerle edebiyat içerikli kültür-sanat programları ön plana çıkmaktadır. Gürsel Aytaç bu gelişmelerle birlikte bir “televizyon edebiyat tarihi”nin oluşmaya başladığını ve yazarların da bu yeni edebiyat tarihine katkıda bulduklarını belirtmektedir (Aytaç 2005: 22).

Televizyon-edebiyat ilişkisine iki yönlü olarak bakan İsmet Emre “*Edebiyatın televizyonu zenginleştirici, derinlik kazandırıcı ve daha entelektüel bir düzeye çekici tarafı ile televizyonun edebiyatı sevdirici, özendirici, dil bilincini geliştirerek insanları kitaba yönlendirici ve hatta edebiyat dünyası ile popüler kültür arasında köprü olma işlevleri (...)*” olduğunu belirtir (Emre 2012: 129). Televizyonun bu şekilde okuma alışkanlığına katkısının ülkemizdeki en dikkat çekici örneği 1974-1975 yayın döneminde BBC yapımı, *Dünya Klasikleri* dizisinin Türkçe seslendirmeli olarak yayınlanmasıdır:

“(...) Bu dizi ile halkın büyük bir bölümü, ‘Sefiller, Eugeni Grandet, Kumarbaz, Diriliş, Babalar ve Oğullar, Karamazov Kardeşler, Goriot Baba, Defne Adası, Demir Maskeli Adam ve Tom Sawyer’ı kitaplarıyla tanışmadan, filmlerini izleme olanağına kavuşmuştur. Bu yayınlar sayesinde halkın önemli bir bölümünün dünya klasiklerini tanınması ve okuması sağlanmıştır. Bu durum, televizyon-edebiyat ilişkisinin tersten işletilmesi olarak algılsa da, etkili olduğu rahatlıkla söylenebilir. (...)” (Özdemir 2012: 295)

Bunun yanı sıra TRT’nin 1970’li, 1980’li yıllardaki edebiyat uyarlamaları televizyon-edebiyat ilişkisi açısından oldukça önemlidir. Bu yıllarda Türk edebiyatının önemli eserlerinden olan *Aşk-ı Memnu, Bir Adam Yaratmak, Bugünün Saraylısı, Çalıkuşu, Devlet Ana, Kiralık Konak, Küçük Ağa, Reis Bey, Sinekli Bakkal, Şipsevdi, Üç İstanbul, Vurun Kahpeye, Yaprak Dökümü, Yorgun Savaşçı* gibi eserler televizyon dizisi olarak çekilmiştir (Özdemir 2012: 295-296). Edebiyat uyarlaması olan bu diziler tek kanallı dönemde çekilmeleri dolayısıyla ticari kayıdan uzak, sanatsal çabanın yoğun olduğu yapımlardır. Bu yapımlarda Halit Refiğ, Atif Yılmaz, Memduh Ün, Yücel Çakmaklı, Ömer Kavur, Osman Seden, Orhan Aksoy, Ziya Öztan gibi yönetmenler ön plana çıkmıştır. Bu yapımların hem

televizyonu edebî açıdan zenginleştirdiği hem de izleyicilerde edebî eserlere karşı bir merak uyandırarak okuma alışkanlığına katkı sağladığını söyleyebiliriz.

Ülkemizde edebiyat ile televizyonu buluşturan bu yapımlardan sonra 1990'larda özel televizyon kanallarının açılması ve yaygınlaşması ile daha hızlı çekilen ve ticari kaygı taşıyan diziler çoğalmaya başlamıştır. Bu dönemde günlük tüketime yönelik, daha düşük bütçeli ve sanatsal kaygılardan uzak yapımlar artmıştır. 1990'lardan itibaren edebiyat uyarlamaların epeyce azaldığı ve 2006 yılından sonra da uyarlamaların tamamen özel kanallara kaydığı görülmektedir (İmik Tanyıldızı ve Kaya 2017: 20). 2000'li yıllarda 1970-80'lerde çekilen edebiyat uyarlaması kimi dizilerin yeniden çekildiğini görmekteyiz. Bu dizilerden *Aşk-ı Memnu* ve *Yaprak Dökümü* bu dönemde dikkat çekmiştir. Özellikle *Aşk-ı Memnu*'nun geniş bir izleyici kitlesi tarafından merak ve beğeniyle izlenmesi özel televizyon kanallarını ve yapımcıları yeniden uyarlamalara yöneltmiştir. Fakat günümüzde çekilen edebiyat uyarlamaları kimi özellikleriyle eleştiriler de almıştır:

"Son dönemlerde de Türk televizyonlarında yoğun bir şekilde romanlardan uyarlanmış diziler yayımlanmaktadır. Ancak eski TRT dizilerinde kaynak esere mümkün olduğunca uygun yapılan uyarlamaların (...) kaynak eserden uzaklaşarak yapılması 'kaynak esere sadakat' tartışmasını beraberinde getirmiştir. Bu konuda değişik görüşler ileri sürülmüş olsa da genel görüş, uyarlama dizilerin kaynak aldığı romandan birçok açıdan farklılık gösterdiği ve bu farklılığın da roman ve yazarına zarar verdiği yönündedir." (İmik Tanyıldızı ve Kaya 2017: 20)

Bu eleştirilere rağmen bu yapımların geniş bir kitle tarafından merakla seyredilmesi özel televizyon kanallarının bir noktada eleştirileri çok ciddiye almadan daha fazla edebiyat uyarlaması dizi çekmelerine yol açmıştır. Bunun bir neticesi olarak günümüzde çekilen bu edebiyat uyarlaması diziler, kanaatimizce, TRT döneminde çekilen dizilere nazaran "reyting" oranlarını arttırmaya yönelik, daha çok ticari amaçlı yapımlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Makalemizde ele alacağımız *Ezel* dizisi ise bahsettiğimiz bu yapımlardan farklı olarak bir edebiyat uyarlaması değildir. Edebiyat uyarlaması olmamasına rağmen *Ezel* içerdiği edebî göndermeler ve kitap okuma vurgusu ile televizyon-edebiyat ilişkisi açısından dikkat çekici özelliklere sahiptir. Çalışmamızın bundan sonraki kısımlarında dizinin bu özelliklerini ele alacağız.

3- Metinlerarasılık Bağlamında *Ezel* Dizisindeki Edebî Göndermeler

Metinlerarasılık "(...) iki ya da daha fazla metin arasındaki ortakbirliktelik ilişkisi, yani temel olarak ve çoğu zaman bir metnin başka bir metindeki somut varlığı (...)" şeklinde tanımlanmaktadır (Aktulum 2007: 83). İki edebî eser arasındaki ilişkiyi ele alan metinlerarasılık kavramını biz bu çalışmamızda *Ezel* ile edebî eserler arasındaki ilişkileri değerlendirmek için kullanacağız.

Ezel dizisi dikkatli bir şekilde izlendiğinde olayların akışı içinde kimi zaman açık, kimi zaman örtük bir şekilde çeşitli edebî eserlere gönderme yapıldığı görülür. Böylece gönderme yapılan eser ile dizi arasında metinlerarası ilişki kurularak dizinin senaryosu edebî açıdan zenginleştirilmiştir.

Dizideki bu metinlerarası ilişkilerin alımlanmasında izleyicinin dikkati ve bilgi birikimi önemlidir. Herhangi bir edebî birikime sahip olmayan ya da diziyi sadece keyifli vakit geçirmek için izleyen seyirci kitlesi dizideki edebî göndermelerin pek çoğunu fark edemeyecektir: “*Televizyon alımlaması, seçici tarzda gerçekleşir, yani herkes ifadelerden ve görüşlerden yalnızca kendi donanımına uygun olanı seçip alır ve kendi ‘dağarcığına’ katar.*” (Aytaç 2005: 111)

Gürsel Aytaç, bu bağlamda “aktif alımlayıcı” konumundaki izleyiciden bahseder. Televizyondaki programları aktif alımlayıcı olarak seyreden izleyici dikkatli ve eleştirel bir tutum içerisindedir: “(...) *Medyanın sunduğu şeyler, alımlayıcının kendi yorumlaması, tercihleri, alışkanlıkları, ilgileri, peşin yargıları, amaçları ve deneyimlerinin oluşturduğu bir canlı prizmadan süzülerek ona ulaşır ve dikkatleri hep yoğun bir şekilde programa odaklanma, bir anlamda seçici, eleştirel bir ilgi sergiler. (...)*” (Aytaç 2005: 53)

Aktif alımlayıcı için *Ezel* dizisi ekrana yansıyanların ötesine geçerek çok katmanlı bir yapıya ulaşacaktır. Zira metinlerarasılık ile olay örgüsüne ve şahıslara edebî bir derinlik katılır. Bir eserde şahısların “(...) *başka yapıtlara yaptığı göndermeler ile anlatıda, onun psikolojisi, saplantıları, takınağı olmuş düşünceleri yanında bilgisi, ekinel edinci, toplumbilimsel açıdan bakıldığında, ait olduğu toplumsal ortam belirlenir.*” (Aktulum 2007: 167). Böylece, göndermeleri görebilen izleyiciler için şahıslar derinlik kazanır ve izleyicinin aldığı sanatsal zevk artar.

Burada dizideki edebî göndermelerden senaryoyla bağlantısının daha kuvvetli olduğunu düşündüğümüz beşi üzerinde duracağız. Bunlardan ilki, dizinin üçüncü bölümünde Ramiz Dayı’nın Oscar Wilde’in *Reading Zindanı Baladı*’ndan “*Oysa herkes öldürür sevdiğini...*” şeklinde başlayan parçayı okumasıdır (3/01.06, 01.10).³ Bir alıntı şeklinde karşımıza çıkan bu şiir dizideki açık göndermelerden birisidir. Eyšan’ın ihanet ederek hapse attığı sevgilisi Ömer’i hapishanede ziyaret etmesinin ardından okunan bu şiir dizinin içeriğine koşut bir anlam taşımaktadır. Eyšan, sevgilisi Ömer’e ihanet ederek müebbet hapis cezası almasına sebep olmuş yani onu yaşarken öldürmüştür.

Dokuzuncu bölümde Ramiz Dayı, Ömer’in (*Ezel*’in) kardeşi Mert’e ağabeyinin hapisteyken okuduğu ve hapishanedeki olaylar esnasında kısmen yanmış kitaplarını verir (9/01.24). Bunlardan birisi Dostoyevski’nin *Kumarbaz* romanıdır. On, on üç, on dört, on beş ve yirmi ikinci bölümlerde bu kitap görülür. Mert bu kitap sayesinde ağabeyinin suçlu olmadığını ve esas suçluların Eyšan-Cengiz-Ali üçlüsü olduğunu öğrenir; zira ağabeyi hapisteyken kitabın içine bu şekilde notlar düşmüştür. Kitap bu bölümlerde gerçeğin öğrenilmesini sağlayan bir araç olarak karşımıza çıkar. Bunun yanında dizide Ramiz Dayı, *Ezel*, Cengiz ve Kenan Birkan’ın *kumarbaz* oldukları göz önüne alındığında bu kitabın neden seçildiği daha anlamlı olmaktadır.

Dizideki metinlerarası ilişkilerin en önemlilerinden birisiyse Henri Charrière’in otobiyografik romanı *Kelebek*’e yapılan göndermelerdir. Ömer’in hapishanedeki olaylarda yüzünde derin yaralarla ölümden kıl payı kurtulması,

³ Dizinin bölümlerine *YouTube*’daki resmî “*Ezel*” kanalından 2017 yılı içerisinde muhtelif tarihlerde erişilmiştir: <https://www.youtube.com/user/ezel>. Makalemizde diziye yapılan göndermeler yukarıda olduğu gibi (bölüm sayısı/saat.dakika) şeklinde gösterilmiştir.

Ramiz Dayı sayesinde sahte bir isimle hapisten çıkması, sonrasında estetik ameliyatla yüzündeki yaraların tedavi edilmesi ve yeni bir yüze kavuşarak Ezel'e dönüşmesinin ardından yeni kimliğine alışamayan Ezel'in geçirdiği bir buhran sonrasında bu kitap doktoru tarafından ona içine "İmkânsız başarması dileğiyle" notu yazılarak hediye edilir (14/00.58). Kitap bunun dışında dizinin elli beş, elli altı ve elli sekizinci bölümlerinde de görülür. *Kelebek*'in içeriğine baktığımızda *Ezel* dizisiyle büyük bir koşutluk gösterdiğini görürüz. *Kelebek*'te üzerine iftira atılarak işlemediği bir cinayet yüzünden Fransız Guyanası'na müebbet kürek mahkûmu olarak gönderilen Henri Charrière, mahkûmiyet günlerini, kaçma çabalarını ve sonunda Fransız Guyanası'ndan kaçmayı başararak özgürlüğe kavuşmasını işlemiştir (Charrière 2016: 9). *Ezel*'de ise Eşan, Kerpeten Ali ve Cengiz gerçekleştirdikleri kumarhane soygunu ve güvenlik görevlisi cinayeti suçlarını Ömer'in üzerine atarak onun müebbet hapis cezası almasına yol açmışlardır. Ömer'in Charrière gibi hapisten kaçma düşüncesi olmasa da yaşanan olaylar onun dışarıya yeni bir kimlikle çıkarak özgürlüğüne kavuşmasını sağlamıştır. Bu noktada *Kelebek* metinlerarasılık açısından dizide gönderme yapılan önemli edebî eserlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Buna benzer başka bir metinlerarası ilişkisi ise dizi ile Alexandre Dumas'nın *Monte Cristo Kontu* arasında karşımıza çıkmaktadır. *Monte Cristo Kontu*'nun merkezî kişisi Edmond Dantes kiskanç arkadaşı tarafından iftiraya uğrar ve hapse düşer. Burada tanıştığı bir rahip sayesinde bir olgunlaşma süreci geçirir ve onun sayesinde hapisten kaçarak "Monte Cristo Kontu" kimliğine bürünerek intikam almaya girişir. Alexandre Dumas "(...) hayranlık uyandırıcı eseri *Monte Cristo Kontu*'yla, belki de tüm insanlık tarihi boyunca intikam duygusunu en geniş ve incelikli biçimde işleyerek, sanatın yaşantılar karşısındaki tavrını dahiyane bir üslupla göstermiştir" (...) (Adugit 2008: 22). Bu noktada *Ezel*'in *Monte Cristo Kontu*'yla olay örgüsü açısından benzerlikleri açık bir şekilde görülmektedir. Ömer de Edmond Dantes gibi iftiraya uğramış, onun gibi hapiste tanıştığı Ramiz Dayı sayesinde olgunlaşmış ve sonrasında Ezel kimliğine bürünerek intikam almıştır. Her iki eserde de ihanet, iftira, adaletin intikam yoluyla sağlanması temaları işlenmiştir. Bu benzerlikler yüzünden *Ezel*'in *Monte Cristo Kontu*'nun bir uyarlaması olduğu iddiaları da ortaya atılmıştır.⁴ *Ezel*'in senaristleri de bu benzerlikleri inkâr etmeyerek dizinin iki bölümünde Dumas'nın romanına atıf yaparlar. On altıncı bölümde *Ezel*'in Cengiz ve Eşan'dan intikam planının bir parçası olarak karşımıza çıkan sahte şirket "Dantes Yatırım" ile Edmond Dantes'e gönderme yapılır (16/00.05). Altmış sekizinci bölümde ise *Ezel*'le Kerpeten Ali'nin Kenan Birkan'ı öldürme planlarının bir parçası olarak "Dantes Ateşleyiciler" adında sahte bir havai fişek şirketi karşımıza çıkar (68/00.46). Bu noktada senaristlerin bu şekilde göndermeler yaptığı *Monte Cristo Kontu*'nu senaryoda bire bir taklit ettiklerini iddia etmenin çok da doğru olmadığını düşünüyoruz. İki eser arasında görülen ortaklıklara rağmen özellikle yerli bir kabadayı olarak karşımıza çıkan Ramiz Karaeski ve onun hikâyesinin işlendiği 1970'li yıllarda geçen kısımlar ile tıpkı İbsen'in piyeslerindeki gibi (Güçbilmez 2006: 54-55, 135) geçmişin gölgesinin yaşanılan ana vurarak olayları şekillendirmesi *Ezel*'i *Monte Cristo Kontu*'ndan ayırarak orijinal bir eser yapmaktadır.

⁴ [https://www.wikizero.com/tr/Ezel_\(dizi\)](https://www.wikizero.com/tr/Ezel_(dizi)) (erişim tarihi: 02/12/2017).

Bu başlık altında son olarak dizi ile Edip Cansever'in *Ben Ruhi Bey Nasılım* adlı şiir kitabı arasında kurulan metinlerarası ilişkiye değineceğiz. *Ben Ruhi Bey Nasılım*, psikanalitik unsurların çokça yer aldığı ve şiir kişisi Ruhi Bey üzerinden Cansever'in varoluş bunalımlarını/trajedisini irdelediği bir eserdir (Karabulut 2013: 221). Ramiz Dayı, tabiri caizse ölüme yürüdüğü altmış birinci bölümün çeşitli yerlerinde bu kitaptaki şiirlerden özellikle ölümle ilgili parçalar okur. Bir zamanlar tüm İstanbul'a hükmeden bir kabadayı olan ve artık hayatının son anlarını yaşadığını hisseden Ramiz Dayı bu bölümde açıkça olmasa da bir varoluş sorgulaması içindedir. Hayatı boyunca güç/iktidar için verdiği mücadelenin sonunda ne kazanmıştır? Bir zamanlar İstanbul'a hükmetmiş olsa da sonuçta o da herkes gibi ölecektir. Ramiz Dayı'nın bu bağlamda *Ben Ruhi Bey Nasılım*'dan okuduğu parçalar işlevsel olarak onun içinde bulunduğu ruh hâlini daha anlamlı kılmaktadır.

4- *Ezel* Dizisinin Örtük Mesajı: "Televizyon İzleyin ama Kitap da Okuyun"

Televizyonun teknolojik gelişmelerle birlikte yaygınlaşması ve her eve girmesiyle birlikte kitap okuma alışkanlığına büyük bir darbe vurduğu görüşü ortaya çıkmıştır. "Televizyon" kavramı üzerine düşünen pek çok kişi televizyonun kitabın oluşturduğu entelektüel ve zihinsel birikimi kökünden kazıdığını düşünmektedir (Şirin 2006: 154). Bu düşünce haksız değildir, zira televizyon seyretmek kitap okumaya nazaran oldukça kolay bir eylemdir. Birey rahat koltuğuna oturarak fiziksel ve zihinsel bir çaba harcamadan televizyon programlarını seyredebilir. Kitap okumanın fiziksel bir gayret gerektirmediği düşünülse bile okumak zihinsel bir süreç olarak çaba gerektirir. Ayrıca ülkemizde 1990'ların ortasından itibaren yaygınlaşan özel televizyon kanallarının büyük bir bölümünün kültür, edebiyat ve sanat programlarına pek rağbet etmedikleri, eğlence temelli yayın yaptıkları (Özdemir 2012: 298) göz önünde bulundurulursa televizyon izlemenin toplumun büyük bir kısmı için neden daha cazip olduğu anlaşılır. Buna bir de toplumumuzun büyük bir kesiminde "okumanın okulla ilişkili bir eylem" olarak değerlendirilmesi ve mezun olup iş hayatına atılan insanların artık kitapla işinin bittiği düşüncesi eklenmektedir. Tüm bunların neticesinde insanların büyük bir kısmı zihinsel bir çaba gerektiren kitap okuma eyleminden ziyade herhangi bir çaba gerektirmeyen, güldüren, eğlendiren televizyon izleme eylemini tercih etmektedirler.

Televizyon izleme-kitap okuma ilişkisindeki bu olumsuz duruma karşın sınırlı da olsa televizyonun edebiyata ve okuma alışkanlığına katkısı olabilmektedir. Kültür, sanat, edebiyat programlarının ve yukarıda kısaca değindiğimiz edebî eserlerden uyarlanan filmlerin/dizilerin bu şekilde olumlu bir etkisi olmaktadır.

Çalışmamızın bu kısmında *Ezel* dizisini bu bağlamda kitap okumayı özendirici yönleriyle ele alacağız. Televizyon dizilerinin ve programlarının eğlendirmek, güzel vakit geçirmek, eğitmek, bilgi vermek gibi amaçlarının yanında izleyicilere açık veya örtük olarak mesaj verme hedefleri de olabilir (Cerci 1996: 31, Esslin 1991: 21). *Ezel*'in de bu şekilde doğrudan senaryoyla bağlantılı olmayan örtük bir mesajı vardır: "Televizyon izleyin ama kitap da okuyun". Yayınlandığı dönemde büyük izlenme oranlarına ulaşan bir dizinin televizyonu yadsıması düşünülemez lakin *Ezel* dizisi toplumun büyük bir kısmının sürekli televizyon seyredip hiç kitap okumamasına karşıdır. *Ezel*'in düşünsel yapısında televizyon ve kitap iki ayrı varlıktır; bireyler hem televizyon seyredebilir hem de kitap

okuyabilirler. Bu noktada televizyon izlemenin kitap okumaya engel olmadığı düşüncesi ortaya çıkmaktadır: Bilinçli bir birey tüm vaktini televizyon başında harcamak yerine belirli programları seyreder ve televizyon seyretmenin yanında kitap da okur.

Dizide böyle bir mesaj verilmesinde senaristlerin bu konudaki duyarlılıklarının yanında Ramiz Dayı rolündeki Tuncel Kurtiz'in entelektüel birikiminin de etkili olduğunu düşünüyoruz. Ortaokul yıllarında yoğun bir şekilde edebiyatla ilgilenmeye başlayan ve bu dönemde ilk hikâyelerini yazan Tuncel Kurtiz üniversitede hukuk okurken "(...) *Avukat olmayacaktım. Ben bir yazardım.*" diyerek bu bölümü bırakıp İngiliz Filolojisi'ne kaydolar (Kurtiz 2013: 5, 78). Bu onun edebiyata verdiği önemi göstermektedir. Hatıralarını yazdığı *Bölük Pörçük* adlı kitabının kimi kısımlarında okuduklarından da bahseden Kurtiz'in okuduğu yazarların çeşitliliği onun entelektüel birikimini somut bir şekilde göstermektedir: Orhan Veli, Sait Faik, Cahit Sıtkı, Mehmet Başaran, Mustafa Seyit Sutüven, Peyami Safa, Cahit Irgat, Nâzım Hikmet, Âsaf Hâlet Çelebi, Tolstoy, Dostoyevski, Spinoza, Nietzsche, Kafka, Emile Zola, Steinback, Hemingway, Knut Hampsun... (Kurtiz 2013: 5, 10, 12, 132, 181)

Bu açıdan diziyi baktığımızda Ramiz Dayı karşımıza dizi boyunca kitap okuyan (Ek-3), yetiştirmek istediklerine kitap okutan, edebî eserlerden alıntılar yapan entelektüel bir kabadayı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca dizinin olumlu özelliklere sahip şahıslarından Ezel, Mert, Bahar kitap okuyan kişilerdir. Bunların yanında bazı sahneler kitapçı, sahaf gibi mekânlarda geçmektedir. Bu noktada dizide bazısı açıkça gösterilen/belirtilen kitaplar ve bazısı sadece aktif alımlayıcıların fark edebileceği pek çok kitap yer almaktadır. Biz bu çalışmamız kapsamında dizinin yetmiş bir bölümünü ayrıntılı bir şekilde izleyerek dizide geçen kitapları tespit edip bir tablo hâlinde vermeye çalıştık (Ek-1). Bu tabloda tespit edebildiğimiz kitapların dizide hangi bağlamda yer aldığını da açıklamalarla belirttik. Bu kitapların bazıları raflarda dekoru tamamlarken *Ben Ruhi Bey Nasılım*, *İki Şehrin Hikâyesi*, *Kelebek*, *Kumarbaz*, *Kürk Mantolu Madonna*, *Reading Zindanı Baladı*, *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*, *Tutunamayanlar* gibi bazılarının özellikle ön plana çıkarılarak izleyiciye tavsiye edildiği söylenebilir. Bunların yanında Elif Şafak'ın *Aşk ve Emrah Serbes*'in *Erken Kaybedenler* eserleri gibi dizinin yayınlandığı dönemde yeni çıkan kimi kitaplarınsa bir nevi reklam amacıyla dizide yer aldığı düşünülebilir. Tespit ettiğimiz yetmiş sekiz kitap ve derginin yanı sıra kimi zaman raflarda görülen ama adı okunamayan (özellikle kitapçı/sahaf sahnelerinde) pek çok kitap daha dizide yer almıştır. Böylece senaristlerin ve Tuncel Kurtiz'in katkılarıyla *Ezel* dizisi tabiri caizse görsel bir kitaplığa dönüşmüştür.

Bu noktada dizide yer alan kitap okumayı teşvik edici kimi sahneler üzerinde duracağız. Dizinin ilk bölümlerinde Ramiz Dayı hapisaneden henüz çıkmamıştır. Bu kısımlarda aynı hapisanedeki Ömer'i tanması ve onu yetiştirmesi işlenmiştir. Ramiz Dayı burada kitap okuyan ve Ömer gibi yetiştirmek istediği mahkûmlara kitap okutan bir kişi olarak karşımıza çıkar. Bazı sahnelerde Ramiz Dayı'nın koğuşundaki küçük kitaplığı görülür (Ek-2). Üçüncü bölümde Ömer'i yeni keşfeden Ramiz Dayı ona ilk olarak bu kitaplıktan A. Kadir'in *Bugünün Diliyle Hayyam* kitabını verir (3/00.46). Böylece Ömer'i intikam için yetiştirmeye başlar. Bölümün ilerleyen kısımlarında Ramiz Dayı'nın Ömer'i fiziksel olarak da geliştirmeye çalıştığını görürüz. Ama Ramiz Dayı için fiziksel eğitimden

önce entelektüel eğitim gelir ve bunun için önce kitap okutur. O, Ömer'den önce yetiştirmeye çalıştığı başka mahkûmlara da aynı usûlü tatbik ederek onlara ilk olarak okumaları için kitap vermiştir (20/01.02).

Otuz birinci bölümde Ramiz Dayı'nın gençlerin kitap okumamasını eleştirdiğini görürüz. Bu bölümde bir lokantada Ezel'i bekleyen Ramiz Dayı, genç garsonun tavrından rahatsız olur ve Ezel geldiğinde ona şöyle dert yazar: *"Pırlanta gibi gençler... Ama hikâye dinlemeye sabırları yok, kitap okumaya hevesleri yok; varsa yoksa kazanmak. Ama hayatlarını kazanmaya cesaretleri yok."* (31/00.34). Ramiz Dayı'nın bu sözleri tüketim toplumunun gençleri daha fazla kazanmak ve daha fazla tüketmek için kitap okumak gibi maddî karşılığı olmayan entelektüel eylemlerden uzaklaştırmasına bir tepkidir.

Ramiz Dayı'nın kitaba ve okumaya verdiği değer en somut örnekleri ise dizinin altmış birinci ve altmış üçüncü bölümlerinde karşımıza çıkar. Altmış birinci bölümde Ramiz Dayı, Kenan Birkan'ın elinden kızı Azad'ı kurtarmak için Ezel'le birlikte bir çatışmaya girecektir. Ezel bu çatışmadan sağ çıkabilmek için çelik yelek giyer, Ramiz Dayı'ya da bir çelik yelek verir. Ramiz Dayı, çelik yeleği mertliğe aykırı bularak giymek istemez ama Ezel'in ısrarlarıyla giymeyi kabul etmiş görünür. Ardından Kenan Birkan'ın adamlarıyla girdikleri kanlı çatışmada Azad'ı kurtarırlar. İki de çatışmadan sağ çıkmıştır ama gerçek bölümün sonunda öğrenilir. Ramiz Dayı giyeceğini söylediği hâlde çelik yeleği giymemiş; onun yerine çatışmada kendisini biraz olsun koruması, kurşunların etkisini azaltması için bölüm boyunca şiirler okuduğu Edip Cansever'in toplu şiirlerinin ikinci cildi olan *Sonrası Kalır-2*'yi kalbinin üzerine, ceketinin iç cebine koymuştur. Bölümün sonunda delik deşik olmuş ve kana bulanmış kitabı ceketinin cebinden çıkararak Ezel'e verir ve ölür (61/01.30, Ek-7). Ramiz Dayı'nın ölümüne yürürken kendisini biraz olsun koruması için bir kitaptan yararlanması onun kitaplara ne kadar büyük bir değer verdiğini gösteren çarpıcı bir detaydır.

Altmış üçüncü bölümde Azad'ı vefât eden babasından kalan kitapların başında görürüz. Ölmeden önceki son günlerinde artık hayatının sonuna yaklaştığını hisseden Ramiz Dayı kitaplarından bazılarını içlerine notlar yazarak henüz doğmamış torununa miras bırakmıştır (63/00.24, Ek-8). Ramiz Dayı, yaşarken nasıl etrafındaki insanlara kitap okutmaya çalışmışsa böylece hiç görmediği torununa da kitap ve okuma sevgisi aşılama çalışmıştır.

Bunları dışında dizinin üç bölümünde dizideki şahısların kütüphane, sahaf ve kitapçıda buluşuklarını görmekteyiz. Yedinci bölümde Ezel ile Bahar bir sahafta (7/00.10-00.11, 00.21-00.23, Ek-4), on üçüncü bölümde Ezel ile Eyşan bir kütüphanede (13/01.22-01.24, Ek-5) ve elli üçüncü bölümde yine Ezel'le Eyşan bir kitapçıda (53/00.28-00.33, Ek-6) buluşurlar. Şahısların bu şekilde buluşmak için kitapla alâkalı mekânları seçmeleri de izleyicileri kitap okumaya teşvik edici bir yoldur.

5- SONUÇ

Çalışmamızda televizyon-edebiyat ilişkisinin 2000’li yıllara kadarki genel görünümü üzerinde kısaca durduktan sonra *Ezel* dizisinin edebiyatla olan ilişkisini iki başlık altında ortaya koymaya çalıştık. Gürsel Aytaç’ın belirttiği üzere 1970’lerden itibaren gelişen bir ilgi alanı olan televizyon-edebiyat ilişkisi ülkemizdeki televizyon yayıncılığında da karşımıza çıkmaktadır. 1970-80’li yıllarda tek yayıncı kuruluş olarak TRT’nin çektiği edebiyat uyarlaması diziler televizyon-edebiyat ilişkisine büyük katkı sağlamıştır. Sanatsal gayenin ön planda olduğu bu yapımlar ülkemizde yeni gelişen televizyon yayıncılığına katkıda bulunmanın yanı sıra izleyicileri izledikleri bu eserlerin kitaplarını okumaya da yönelterek halkın okuma kültürünü de geliştirmeyi amaçlamışlardır. 1990’lardan itibaren ise özel televizyon kanallarının artması ve bu kanalların daha ziyade ticari kaygıları ön plana almalarıyla bu yıllardan itibaren televizyon-edebiyat ilişkisinin zayıfladığı söylenebilir. Kültür-sanat programlarının, edebiyat uyarlamalarının azalması ve genel izleyici kitlesini daha çok cezbeden eğlence programlarının artması televizyon-edebiyat ilişkisine olumsuz etki etmiştir. Bu durumun ve televizyonun git gide daha çok yaygınlaşarak toplumda televizyon izleme/kitap okuma dengesinin televizyondan yana kaymasıyla televizyonun edebiyata ve kitaba ciddi anlamda zarar verdiği düşünceleri oluşmuştur.

2000’li yıllarda özel televizyon kanallarının daha ziyade ticari kaygılarla yeniden edebiyat uyarlamalarına yöneldikleri görülmektedir. Lakin bu yapımlar hem uyarlanan esere sadakat bağlamında eleştirilmişler hem de televizyon-edebiyat ilişkisine beklenen katkıyı sağlayamamışlardır. Edebiyat uyarlaması dizileri izleyen özellikle genç kuşağın dizinin uyarlandığı romanla karşılaşınca “dizinin romanı çıkmış” tepkisini vermeleri bu duruma örnek olarak görülebilir.

Makalemizde ele aldığımız *Ezel* dizisi ise bir edebiyat uyarlaması olmamakla birlikte içerdiği edebî göndermeler ve kitapların sayıca çokluğuyla televizyon-edebiyat ilişkisi açısından önemli bir yapımlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Televizyonun her geçen gün yaygınlaşmasıyla birlikte özellikle genç kuşaklarda kitap okumaya, edebiyata karşı ilginin azalmasına ve televizyonun sadece keyifli vakit geçirmek, hatta yalnızca “vakit geçirmek” amacıyla seyredilen bir iletişim aracına dönüşmesine karşın *Ezel* dizisi bir sanat eseri olarak edebî içeriğiyle topluma karşı kültürel bir sorumluluk örneği sergilemiştir. *Ezel*’in yapımcıları, senaristleri ve başta Tuncel Kurtiz olmak üzere oyuncularını kitap okumayan bir toplumun kültürel ve sosyal açıdan nasıl gerileyeceğinin farkında olarak dizi boyunca izleyicilere “Televizyon izleyin ama kitap da okuyun” mesajı vermeye çalışmışlardır. Özellikle Tuncel Kurtiz’in dizide okuduğu şiirlerin çok beğenilerek sosyal medyada dizi bittikten sonra bile yıllarca

paylaşılmasının dizinin kitaba/edebiyata yönelik bu amacına bir noktada ulaştığını göstermektedir. Biz de çalışmamızda dizide yer alan, gönderme yapılan eserleri mümkün olduğunca tespit ederek dizinin bu amacını belirginleştirmeyi ve bu amaca katkı koymayı hedefledik. Bu noktada Ek-1’de tablo hâlinde verdiğimiz eserler *Ezel* dizisinin izleyicilerine yaptığı okuma önerileri olarak değerlendirilebilir. Sonuç olarak tüm bunları birlikte düşündüğümüzde *Ezel*’in televizyon yayıncılığında elde ettiği başarıyı televizyon-edebiyat ilişkisinde de sergilediğini ve bu ilişki açısından örnek bir yapım olduğunu söyleyebiliriz.

KAYNAKLAR

- ADUGİT, Yavuz (2008), “İntikam: Adaletin Estetiği”, *Sanat ve Tasarım Dergisi*, cilt: 1, sayı: 1, s. 11-32.
- AKTULUM, Kubilây (2007), *Metinlerarası İlişkiler*, İstanbul: Öteki Yayınevi.
- AYTAÇ, Gürsel (2005), *Edebiyat ve Medya*, Ankara: Hece Yayınları.
- AZİZ, Aysel (1981), *Radyo ve Televizyona Giriş*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- CERECİ, Sedat (1996), *Televizyonun Sosyolojik Boyutu*, İstanbul: Şûle Yayınları.
- CHARRIÈRE, Henri (2016), *Kelebek*, Çeviren: Aydın Emeç, İstanbul: E Yayınları.
- EMRE, İsmet (2012), *Edebiyat Bilimi-1*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- ESSLİN, Martin (1991), *TV Beyaz Camın Arkası*, Çeviren: Murat Çiftkaya, İstanbul: Pinar Yayınları.
- “Ezel”, *YouTube*, <https://www.youtube.com/user/ezel> (erişim tarihi: 2017 yılı içerisinde muhtelif tarihler).
- GÜÇBİLMEZ, Beliz (2006), *Zaman/Zemin/Zuhûr – Gerçekçi Türk Tiyatrosunda Minyatür Kurgusu*, Ankara: Deniz Kitabevi.
- İMİK TANYILDIZI, Nural - KAYA, Şengül (2017), “Türk Televizyon Dizilerinde Yaşanan Roman Uyarlaması Sorunları (Kahperengi Romanı-Merhamet Dizisi Örneği)”, *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, cilt: 3, sayı: 1, s. 19-39.
- KARABULUT, Mustafa (2013), *Edip Cansever Şiiri - Psikanalitik Bir İnceleme*, Ankara: Öncü Kitap.
- KASAP, Fevzi (2005), *TV Haberciliğinde Etik Sorunsalı: Türkiye’de TV Haberciliği Üzerine Bir İnceleme*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü basılmamış doktora tezi.
- KURTİZ, Tuncel (2013), *Bölük Pörçük*, İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- ÖZDEMİR, Nebi (2012), *Medya Kültür ve Edebiyat*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- ŞİRİN, Mustafa Ruhi (2006), *Televizyon Çocuk ve Aile*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- [https://www.wikizero.com/tr/Ezel_\(dizi\)](https://www.wikizero.com/tr/Ezel_(dizi)) (erişim tarihi: 02/12/2017).

EKLER:

EK-1: Dizide Yer Alan Kitap ve Dergiler⁵

	Yazar, Eser Adı	Açıklama
1	A. Kadir, <i>Bugünün Diliyle Hayyam</i>	Ramiz Dayı, hapisanede yeni tanıştığı Ömer'e okuması için bu kitabı veriyor (3/00.46).
2	Abdullah Özkan, <i>Başlangıcından Cumhuriyet'e Türk Şiiri Antolojisi</i>	Cengiz'in ofisindeki kitaplığın rafında görünüyor (63/00.20).
3	Abdullah Özkan – Refik Durbaş, <i>Cumhuriyet'ten Günümüze Türk Şiiri Antolojisi</i>	Cengiz'in ofisindeki kitaplığın rafında görünüyor (63/00.20).
4	Abidin Uyar, <i>Tepkiler</i>	Ramiz Dayı'nın Mert'e verdiği Ömer'in hapisanede yanmaktan kurtulmuş kitaplarından birisi (10/01.05).
5	Ahmet Hamdi Tanpınar, <i>Huzur</i>	Azad, babası Ramiz Dayı'ya komadayken bu kitabı okuyor (38/00.28-00.29).
6	Ahmet Hamdi Tanpınar, <i>Saatleri Ayarlama Enstitüsü</i>	Ramiz Dayı bu kitaptan bir parça okuyor: "Her ne olursa olsun mazim bugünkü vaziyetimden bana bütün bir mesele gibi geliyor. Ne ondan kurtulabiliyorum, ne de tamamiyle onun emrinde olabiliyorum." (59/01.00, 01.02-01.03).
7	Alexandre Dumas, <i>Monte Cristo Kontu</i>	-Ezel'in Cengiz ve Eysan'dan intikam planının bir parçası olan sahte şirketin adı ile bu eserin merkezî kişisi Edmond Dantes'e atıf yapılmış: "Dantes Yatırım" (16/00.05). -Ezel'le Kerpeten Ali'nin sahte havai fişek şirketinin adı "Dantes Ateşleyiciler" (68/00.46).
8	Alexandre Dumas, <i>Üç Silahşörler</i>	Kırk ikinci bölümde Cengiz; Ezel, Ali ve Eysan'a "Sizinleyim ama bir şartım var: Dartanyan ben olacağım." diyerek bu esere atıf yapıyor (42/01.09).
9	Ann Chamberlin, <i>Safiye Sultan</i>	Ezel ile Eysan'ın kitapçıda buluştukları sahnede rafta görünüyor (53/00.29).

⁵ Tabloda yazar adına göre alfabetik sıralama yapılmıştır.

10	Aynur Kulak, <i>Günlerden Bir Gün</i>	Bahar bu kitabı okuyor (22/00.09).
11	Birhan Keskin, <i>Y'ol</i>	Ezel bu kitaptaki "Taş Parçaları" şiirinden bir parça okuyor (16/01.17-01.18).
12	Cahit Irgat, <i>Irgatın Türküsü</i>	Ramiz Dayı bu şiir kitabından bir parça okuyor (15/00.11).
13	Carl Sagan, <i>Kozmos</i>	Sekiz'in elinde Ramiz Dayı'nın kitaplarından <i>Kozmos</i> var (36/00.11).
14	Cemal Süreya, <i>Üvercinka</i>	Ezel bu kitaptaki "Sizin Hiç Babanız Öldü mü?" şiirini okuyor (62/01.02, 01.05-01.06).
15	Charles Dickens, <i>İki Şehrin Hikâyesi</i>	-Kırk dördüncü bölümün adı "İki Şehrin Hikâyesi" (00.01). Azad, babası Ramiz Dayı'ya bu kitabı okuyor (00.02-00.03). Bölümün çeşitli yerlerinde Ramiz Dayı eserden parçalar okuyor (00.35 ve çeşitli yerler). -Masanın üstünde bu kitap görünüyor (55/01.11).
16	<i>Dostlar Seni Unutmadı Âşık Veysel</i> , Hazırlayanlar: Metin Turan, Gülağ Öz, Osman Yılmaz	Ezel'le Bahar'ın beraber gittiği sahafta bu kitap rafta görünüyor (7/00.21).
17	Dostoyevski, <i>Kumarbaz</i>	-Ramiz Dayı'nın Mert'e verdiği Ömer'in hapisanede yanmaktan kurtulmuş kitaplarından birisi (10/01.05-01.06). -Mert bu kitabı okuyor (13/01.03). -Mert, ağabeyinin bu kitabın içine yazdığı notları görerek ağabeyinin üzerine atılan soygunu kimlerin gerçekleştirdiğini öğreniyor (14/01.08-01.09). -Mert kitaptan öğrendiği gerçekleri annesine anlatıyor (15/00.37). -Mert, Ezel'e bu kitabı veriyor (22/00.17).
18	Dostoyevski, <i>Suç ve Ceza</i>	-Bu kitap Ezel'in elinde görünüyor (33/01.37). -Yerde bu kitap var (57/01.35). -Ramiz Dayı'nın vefâtından sonra geriye kalan kitaplarından birisi (63/00.24).

19	Edip Cansever, <i>Ben Ruhi Bey Nasılım</i>	<p>-Ramiz Dayı, altmış birinci bölümün başlarında kızı Azad'a bu kitaptaki "Düşlüyor Ölümünü Ruhi Bey" şiirinin ilk mısralarını okuyor (61/00.03). Bölümün ilerleyen kısımlarında şiirin devamından parçalar okuyor (61/01.20, 01.24, 01.35-01.36).</p> <p>-Ramiz Dayı bu kitaptaki "Kısa Bir Not: Konakta Son Gün Ve" şiirinin son iki bendini okuyor (61/00.56-00.57).</p> <p>-Ramiz Dayı bu kitaptaki "Acaba" şiirinin son mısralarını okuyor (61/01.18).</p> <p>-Ramiz Dayı, altmış birinci bölümün sonlarında kızını Kenan Birkan'dan kurtarmak için girdiği çatışmada Ezel'in sözünü dinlemeyerek çelik yelek giymiyor. Bunun yerine kendisini biraz olsun koruması için bölüm boyunca parçalar okuduğu Cansever'in YKY tarafından yapılan <i>Sonrası Kalır-2 (Bütün Şiirleri)</i> baskısını kalbinin üzerine, ceketinin iç cebine koyuyor. Çatışmadan sonra kurşunlarla delinmiş ve kana bulanmış kitabı Ezel'e veriyor (61/01.30, Ek-7).</p> <p><i>(Ramiz Dayı, bölüm boyunca bu kitaptan okuduğu mısralardaki "Ruhi Bey" ifadelerini "Ramiz Dayı" şeklide değiştiriyor.)</i></p>
20	Edip Cansever, <i>Tragedyalar</i>	Ramiz Dayı, "Tragedyalar III"teki "Koro"nun son mısralarını okuyor (21/01.27-01.28).
21	Elif Şafak, <i>Aşk</i>	Bahar güneşlenirken bu kitabı okuyor (3/00.38).
22	Emrah Serbes, <i>Erken Kaybedenler</i>	Azad'ın babası Ramiz Dayı'ya okuması için getirdiği kitaplardan birisi (39/00.30-00.31).
23	Enis Batur, <i>1870 Beyoğlu 2000 / Bir Beyoğlu Fotoromanı</i>	Kenan Birkan'ın ofisindeki sehpa bu kitap görünüyor (61/00.23).
24	<i>Felsefe Arkivi</i> (dergi)	Ramiz Dayı bu derginin bir sayısını okuyor (53/00.52).
25	Hakan Günday, <i>Kıyas ve Kayra</i>	Mert bu kitabı okuyor (30/01.12).
26	Halid Ziya Uşaklıgil, <i>Aşk-ı Memnu</i>	Cengiz'in ofisindeki kitaplığın rafında görünüyor (63/00.21).
27	Halid Ziya Uşaklıgil, <i>Mai ve Siyah</i>	Ezel'le Bahar beraber gittikleri sahafta bu kitabı inceliyorlar (7/00.21).
28	Halide Edib Adivar, <i>Kalp Ağrısı</i>	Ezel ile Eyşan'ın kitapçıda buluştukları sahnede rafta görünüyor (53/00.29).
29	Halil Cibran, <i>Ermiş</i>	<p>-Mert, Eren'e bu kitaptaki "İyiye ve Kötüye Dair" yazısından bir parça okuyor (14/00.43-00.44)</p> <p>-Ramiz Dayı bu kitaptaki "Çocuklara Dair" yazısından bir parça okuyor (23/01.14-01.15).</p>

30	Haluk Yavuzer, <i>Çocuk Eğitimi El Kitabı</i>	Oğlu Can'ı Cengiz'den almaya karar veren Ezel bu kitabı okuyarak çocuk eğitimi hakkında bilgi edinmeye çalışıyor (69/01.10).
31	<i>Hawaii</i>	Karısı Eyşan'ı kışkandırıp boşanmaktan vazgeçirmeye çalışan Cengiz, Hawaii ya da Miami'ye tatile çıkacağını söylüyor ve gezi rehberlerini inceliyor (65/00.09).
32	Henri Charrière, <i>Kelebek</i>	-Serdar, Selma Hünel'in eşyalarını karıştırırken bu kitabı buluyor (14/00.50-00.51). -Doktoru, Ezel'e bu kitabı hediye ediyor (14/00.58). -Masanın üstünde bu kitap görünüyor (55/01.11). -Masanın üstünde bu kitap görünüyor (56/00.26). -Selma ile Kenan'ın evindeki kitaplardan birisi (58/00.34).
33	Hüseyin Rahmi Gürpınar, <i>Metres</i>	Ezel ile Eyşan'ın kitapçada buldukları sahnede rafta görünüyor (53/00.29).
34	İbn Hazm, <i>Güvercin Gerdanlığı</i>	Ramiz Dayı, Kerpeten Ali ve Tefvik'e anlattığı hikâyeyle bu esere gönderme yapıyor (16/00.26-00.27).
35	İbrahim Murat, <i>Güneşin Gözyaşları – Şems-i Tebrizi</i>	Ezel ile Eyşan'ın kitapçada buldukları sahnede rafta görünüyor (53/00.29).
36	İsmail Kadare, <i>Düğün</i>	Mert'in masasında görünüyor (4/00.04).
37	Jules Verne, <i>Balonla Beş Hafta</i>	Selma ile Kenan'ın evindeki kitaplardan birisi (58/00.34).
38	Kafka, <i>Aforizmalar</i>	Ramiz Dayı, Kafka'nın aforizmalarından birisini okuyor: "Bekleme bile, hiç kıpırdamadan dur öylece, yapayalnız..." (18/01.06-01.07).
39	Kâzım Karabekir, <i>Günlükler</i>	Ezel ile Eyşan'ın kitapçada buldukları sahnede rafta görünüyor (53/00.28).
40	Kerime Nadir, <i>Güller ve Dikenler</i>	-Selma Hünel'in elinde bu kitap var (49/00.28). -Selma ile Kenan'ın evindeki kitaplardan birisi (58/00.34).
41	Luchino Visconti, <i>Leopar</i>	Ramiz Dayı bu kitabı okuyor (46/00.00).
42	Maksim Gorki, <i>Ana</i>	Mert'in kitaplığında bu kitap görünüyor (50/01.17).
43	Mark Twain, <i>Tom Sawyer</i>	Ezel'in Can'a hediye olarak aldığı kitaplardan birisi (31/00.48).
44	Mevlânâ, <i>Divan-ı Kebir</i>	-Ramiz Dayı ikinci ciltteki "Etme" redifli 81. gazeli okuyor (33/00.45, 00.54-01.00). -Ramiz Dayı, Mevlânâ-Şems dostluğunu anlatıyor (33/01.37-01.39).
45	<i>Miami & The Keys – City Guide</i>	Karısı Eyşan'ı kışkandırıp boşanmaktan vazgeçirmeye çalışan Cengiz, Hawaii ya da Miami'ye tatile çıkacağını söylüyor ve gezi rehberlerini inceliyor (65/00.09).

46	Mihail Gorbaçov, <i>SBKP MK 27. Kongre Siyasal Raporu</i>	Ramiz Dayı'nın vefâtından sonra geriye kalan kitaplarından birisi (63/00.24).
47	Mihail Şolohov, <i>Don'da Hasat</i>	Ramiz Dayı bu kitabı okuyor (55/01.13).
48	Murat Menteş, <i>Dublörün Dilemması</i>	Ezel ile Eyšan'ın kitapçada buluştuıkları sahnede Eyšan'ın elinde görünüyor (53/00.28).
49	Mustafa Cezar, <i>XIX. Yüzyıl Beyoğlusu</i>	Kenan Birkan'ın ofisindeki sehpa da bu kitap görünüyor (49/00.36 ve 61/00.23).
50	Namık Kemal Zeybek, <i>Hoca Ahmet Yesevi ve Hikmetler</i>	Ezel ile Eyšan'ın kitapçada buluştuıkları sahnede rafta görünüyor (53/00.29).
51	Nâzım Hikmet, <i>Gece Gelen Telgraf</i>	Ramiz Dayı bölümün başında Nâzım Hikmet'in "En güzel günlerimin / Üç mel'un adamı var" şeklinde başlayan "Sen" şiirini okuyor (14/00.00-00.04).
52	Nijat Özön, <i>Yüz Soruda Sinema Sanatı</i>	Ramiz Dayı, gençken, Kenan'ın kendisiyle sinema konusundaki bilgisizliğiyle alay etmesi üzerine okumak için sinema kitapları ve dergileri alıyor (53/01.08).
53	Oğuz Atay, <i>Tutunamayanlar</i>	Ramiz Dayı bu kitabı vefât etmeden önce "Torunum, 18 yaşına geldiğinde oku. Sonra gel, bul beni. Deden Ramiz Karaeski" notuyla henüz doğmamış torununa bırakmış (63/00.24, Ek-8).
54	Oscar Wilde, <i>Reading Zindanı Baladı</i>	-Ramiz Dayı bu şiirden bir parça okuyor: "Oysa herkes öldürür sevdiğini..." (3/01.06, 01.10). -Ramiz Dayı üçüncü bölümde okuduğu parçayı tekrar okuyor (71/01.39-01.41).
55	Ömer Hayyam, <i>Dörtlükler</i> (Sabahattin Eyüboğlu çevirisi)	-Ezel'le sahafta buluşan Bahar kitaptan "Ezel avcısı bir yem koydu oltasına" mısraı ile başlayan rubaiyi okuyor (7/00.21). - Ramiz Dayı, Ezel'e "Rengârenk dünyada bir adam gezer" mısraı ile başlayan rubaiyi okutuyor (8/01.32).
56	Ömer Seyfettin, <i>Forsa</i>	Bahar, Can'a bu kitabı okuyor (9/01.03).
57	Özdemir Asaf, <i>Yalnızlık Paylaşılmaz</i>	Ramiz Dayı bu şiir kitabından bir parça okuyor (11/00.16).
58	Peyami Safa, <i>Fatih Harbiye</i>	Ezel ile Eyšan'ın kitapçada buluştuıkları sahnede rafta görünüyor (53/00.28).
59	<i>Radyo Kültür Yayınları</i> (Emniyet Sandığı Yayını)	Selma Hünel'in elinde bu kitap var (57/01.36).
60	Rıza Tevfik, <i>Ömer Hayyam Rubaileri</i>	-Ramiz Dayı, Tevfik'e bu kitabı hediye etmiş (36/01.01). -Tevfik bu kitabı okuyor (47/00.01).

61	Sabahattin Ali, <i>Kürk Mantolu Madonna</i>	-Ezel ile Eyşan'ın kitapçada buluştukları sahnede görünüyor (53/00.28, Ek-6). -Ramiz Dayı bu kitabı vefât etmeden önce "Uras'ım, Ananenin en sevdiği kitaptı bir zamanlar. Sen bunu okuyacak yaşa geldiğinde, ben, çoktan gitmiş olacağım onun yanına. Ama sen bizim hikâyemizi anlattır çocuk. Dedeni unutma. O seni çok seviyor." notuyla henüz doğmamış torununa bırakmış (63/00.25).
62	Selahattin Giz - Ali Özdamar, <i>Beyoğlu 1930</i>	Ezel'le Bahar'ın beraber gittiği sahafta bu kitap rafta görünüyor (7/00.21).
63	<i>Sinema ve Televizyon Terimleri Sözlüğü</i> (TDK Yayını)	Selma ile Kenan'ın evindeki kitaplardan birisi (58/00.34).
64	Taha Akyol, <i>Tarihin Dönüşü</i>	Ezel ile Eyşan'ın kitapçada buluştukları sahnede rafta görünüyor (53/00.32).
65	Tom Pomplun, <i>Jack London</i>	Ezel'in Can'a hediye olarak aldığı kitaplardan birisi (31/00.48).
66	Turgenyev, <i>Babalar ve Oğullar</i>	-Kenan Birkan bu kitabı okuyor (34/01.25). -Filmin finalinde Ramiz Dayı bu kitaba gönderme yapıyor (71/01.55).
67	Turgut Özakman, <i>Cumhuriyet – Türk Mucizesi</i>	Ezel ile Eyşan'ın kitapçada buluştukları sahnede rafta görünüyor (53/00.29).
68	Turgut Özakman, <i>Şu Çılgın Türkler</i>	Ezel ile Eyşan'ın kitapçada buluştukları sahnede rafta görünüyor (53/00.29).
69	Vasil Bikov, <i>Darağacı</i>	Sehpanın üzerinde bu kitap görünüyor (20/00.14).
70	Victor Hugo, <i>Sefiller</i>	-Ramiz Dayı okuduğu ilk kitabın <i>Sefiller</i> olduğunu söylüyor (31/00.35). -Ezel, vefât eden Tevfik'in not defterinde bu kitapla ilgili bir nota rastlıyor: "Sefiller sayfa 15, anlamadım, Ezel Abi'ye sor." (66/00.11).
71	Vladimir Bartol, <i>Fedailerin Kalesi Alamut</i>	-Ramiz Dayı, Tevfik'e Hasan Sabbah'ın hikâyesini anlatıyor (7/00.27). -Ramiz Dayı bu kitabı okuyor (8/01.02).
72	William Shakespeare, <i>Hamlet</i>	Ramiz Dayı, <i>Hamlet</i> 'in üçüncü perde ikinci sahnesinden bir parça okuyor: "İnanıyorum söylediğini candan söylediğine..." (5/00.23, Ek-3).
73	William Shakespeare, <i>Macbeth</i>	Ramiz Dayı, <i>Macbeth</i> 'in birinci perde yedinci sahnesinden bir parça okuyor: "Yapmakla olup bitseydi bu iş..." (10/01.01-01.02).
74	Yakup Kadri Karaosmanoğlu, <i>Ankara</i>	Ezel ile Eyşan'ın kitapçada buluştukları sahnede rafta görünüyor (53/00.32).
75	Yakup Kadri Karaosmanoğlu, <i>Panorama</i>	Ezel ile Eyşan'ın kitapçada buluştukları sahnede rafta görünüyor (53/00.32).

76	<i>Yedinci Sanat</i> (dergi)	-Ramiz Dayı, gençken, Kenan'ın kendisiyle sinema konusundaki bilgisizliğiyle alay etmesi üzerine okumak için sinema kitapları ve dergileri alıyor (53/01.08). -Selma ile Kenan'ın evindeki dergilerden birisi (58/00.34).
77	Yusuf Hayaloğlu, <i>Dur Ağlama Gözlerim</i>	Ezel ile Eyşan'ın kitapçıda buluştukları sahnede rafta görünüyor (53/00.29).
78	Yusuf Hayaloğlu, <i>Gözleri İntihar Mavi</i>	Ezel ile Eyşan'ın kitapçıda buluştukları sahnede rafta görünüyor (53/00.29).

Ek-2: Ramiz Dayı'nın koğuşundaki küçük kitaplığı (3/00.45)

Ek-3: Ramiz Dayi, Ezel'in evinde *Hamlet* okuyor. Görüntüde Ezel'in kitaplığı ve kitapları yer alıyor (5/00.23).

Ek-4: Ezel'le Bahar'ın sahafta buluştukları sahneden bir görüntü (7/00.21)

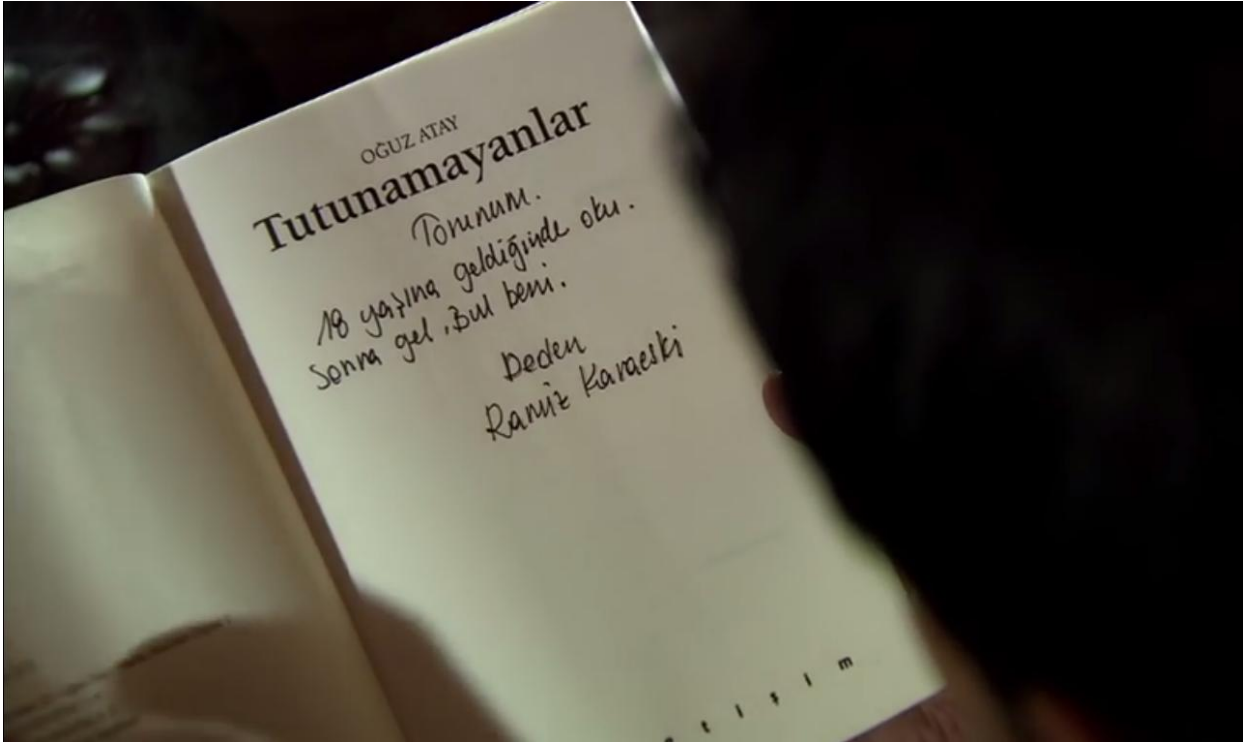
Ek-5: Ezel'le Eysan'ın kütüphanede buluştukları sahneden bir görüntü (13/01.24)

Ek-6: Ezel'le Eysan'ın kitapçıda buluştukları sahneden bir görüntü (53/00.28)

Ek-7: Ramiz Dayı'nın Kenan Birkan'ın adamlarıyla girdiği çatışmadan sonra ceketinden çıkan kanlı Edip Cansever kitabı (61/01.30)

Ek-8 Ramiz Dayı'nın torununa miras bıraktığı kitaplardan birisi (63/00.24)